

kriittisessä teoksessaan *The Culture of Contentment*. Bauman toteaa, ettei hyvinvointivaltio saavuttanut missään tavoitteitaan – köyhyyden, nöyryyksen ja toivottomuuden poistamista – ennen alasajon alkua.

Uusköyhälistöä on usein nimetty alaluokaksi kylmän sodan aikana käyttöön otetun terminologian mukaisesti. Sillä on tarkoitettu ”systeemin” ulkopuolelle joutuneita. Nykyään vauraissa länsimaissa yhteiskuntia koskevat uhat tulevat pääasiassa yhteiskunnan itsensä sisältä. Kasvava alaluokka uhkaa ”tyytyväisyyskulttuuria”, mihin on pyritty vastaamaan poliisivoimia ja vankiloita lisäämällä sekä valvontaa ja kontrollia tehostamalla. ”Alempien yhteiskuntaluokkien” määrittely vaaralliseksi tai viholliseksi on tosin vanha perinne. Nyky-yhteiskunnan retoriikassa köyhyys on alettu määritellä yksilön ”väärin” valintojen tulokseksi. Köyhät tuomitsevat näin itse itsensä kiristyvässä kilpailussa hävinneiksi, luusereiksi. Bauman vyöryttää faktoja rikolli-

suuden kasvusta markkinoiden vapauttamisen aikana Yhdysvalloissa ja Britanniassa.

Zygmunt Baumanin teos on väkevä ja haastava puheenvuoro nyky-yhteiskunnan tilasta. Toivottavasti Bauman on liian pessimistinen todetessaan, ettei nykyisessä kuluttajien kansoittamassa maailmassa ole sijaa hyvinvointivaltiolle. Hänen puheenvuoronsa on kuitenkin erittäin tarpeellinen ja ravisteleva kannanotto menneillään olevien ihmisiä voimakkaasti voittajiin ja häviäjiin jakavien kehityssuuntien kääntämiseksi uudelle uralle.

Monissa maissa ja kokonaisissa maanosissa hyvinvointiyhteiskunnasta ei voida puhua. Pohjoismaat ovat pitkällä aikavälillä onnistuneet nousemaan köyhistä periferioista hyvinvoinnin yhteiskuntien kärkijoukkoon yhdistämällä oikeudenmukaisuutta, yhteisöllisyyttä ja kovaa työtä sekä yritteliäisyyttä. Globalisaation haasteista ja uhkakuvista riippumatta entistä parempi tulevaisuus voitaneen rakentaa pikemmin ”viemällä” hyvinvointiyhteiskuntien malleja ja ke-

hitysstrategioita niille alueille, missä ihmisoikeudet ja mahdollisuudet hyvään sekä ihmisarvoiseen elämään eivät toteudu. Usein kysymys on siitä, että liikkeelle on lähdettävä ruohonjuuritasolta ihmisten arkipäivästä.

Globalisaation ongelmista puhutaan paljon. Puhumisen ja suurten visioiden rinnalle tarvitaan konkreettista toimintaa ja vaikka pieniäkin oikeasuuntaisia uudistuksia. Toivoa ei liene syytä menettää. Tarvitaan kansalaisten aktiivista toimintaa paremman tulevaisuuden toteuttamiseksi. Kansainvälisesti organisoitunut kuluttajien kansalaisliike voi vaikuttaa kuten joidenkin kuluttajajoikottien sekä ympäristötietoisuuden levittämisen kokemukset osoittavat.

VISA HEINONEN

ZYGMUNT BAUMAN
WORK, CONSUMERISM
AND THE NEW POOR
GUILDFORD AND KINGS
LYNN: OPEN UNIVERSITY
PRESS, 1998

DARWINISTA SCHWEITZERIIN, LE PENISTÄ MALMIN POLIISIIN

Mitähän suomalaiset yleisesti ottaen ajattelevat rasismista? Ehkäpä seuraavaa:

Rasismi perustuu tietämät-

tömyyteen, vaikka onhan siinä mukana myös pahaa tahtoa. Joka tapauksessa rasismi on väistynyt ilmiö, jopa pitkälti jo

väistynyt. Kun natsi-Saksa toukokuussa 1945 luhistui, myös rasismin alta tipahti pohja.

Oulun yliopiston aatehistori-

oitsijat Pekka Isaksson ja Jouko Jokisalo eivät ole tyytyneet luulemiseen eivätkä hyväuskoisuuteen, vaan he ovat inventoineet erittäin suuren määrän faktoja ja tulkinneet niitä. Heidän opuksensa oli viime vuoden tärkeitä tietokirjoja, vaikka sen sivukoko on pieni, harvat kuvat ovat mustavalkoisia ja se on myynnissä nidottuna, minkä vuoksi ymmärrän, että Tieto-Finlandia-palkintoa jakelevat eivät ole sitä löytäneet.

Voisi odottaa, että Isakssonin & Jokisalon lähtökohdana olisi yleinen etnosentrismi eli erilaisuuden vieroksunta, mitä ilmiötä on ansiokkaasti kuvannut esimerkiksi Karmela Liebkind kirjassaan *Me ja muukalaiset*. Otan vapauden olettaa Isakssonin & Jokisalon pitävän rasismia ns. *sui generis* -ilmiönä, vakavuudessaan ja tuhoisuudessaan ainutlaatuisena. Kenties rasismien käsitteellistäminen 'vain' yleisen etnosentrismien yhdeksi erikoistapaukseksi olisi Auschwitzin ja koko rasismien vesittämistä.

Valistuksen voisi ajatella olevan rasismien vihollinen. Historiallisestakin valistuksesta, "valistuksen (*Enlightenment*) ajasta" tätä on väitetty, mutta väite on myös kiistetty. Kysymykseen oliko valistus rasismien kehto Isaksson & Jokisalo vastaavat varauksellisen myönteisesti kahdesta syystä: 1) valistuksen luonnontieteissä luotiin "rotuun" perustuva ja jo alusta alkaen hierarkkinen ihmiskunnan luokittelu, ja 2) valistuksen vuosisadalla vahvistui eurooppalaisten ja ei-eurooppalaisten kansojen taloudellinen poliittinen epätasa-arvo.

Rasismien aatehistoriaan eivät kuulu vain sellaiset nimet,

jotka tunnetaan Hitlerin tienraivaajina. Ei, Isaksson & Jokisalo käsittelevät myös Linnettä ja Darwinia, Voltairea ja Humea, Kantia ja Hegeliä; siinä vasta muutama nimi. Noiden lueteltujen ja monien luettelemattomien henkilöiden rasismissa oli hyvinkin erilaisia vivahteita samoin kuin ristiriitaisuuksia, sisäisiäkin. Oli ja on ei-tietoista rasismia, johon ei ehkä liity pahaa tahtoa mutta joka tuottaa pahoja seurauksia.

Apropos Hitler. En tiedä mitä Isaksson & Jokisalo seuraavaan asiaan suhtautuvat, mutta ennemmin tai myöhemmin tapaan heidät Oulun matkallani ja kysyn sitä. Olkoonkin, että holocaustin hirvittävässä eräänlainen huipentuma, rasismikeskustelussa ei pidä tuijottaa yksin Hitleriä 'intellektueineen' ja muine apureineen. Silloin helposti jää liian vähälle huomiolle muiden eurooppalaisten ja eurooppalaisperäisten kansojen – kuten Suuren Maailmanpoliisin – mitä rasistisen historia. Kuinka suuri osa keskimäärin vauraimpien kansojen varallisuudesta on alun alkaen kerätty rasistispuhaisella alistamisella ja orjuuttamisella, sitä ei kenties kukaan ole edes yrittänyt arvioida. Entä kun nyky-Afrikan itsenäisiä kansoja enemmän tai vähemmän avoimesti syytetään kyvyttömyydestä hoitaa sisäisiä asioitaan ilman väkivaltaa – osittain totta kyllä – mikä osuus asiassa on kolonialismilla, jota oikeutettiin rasismilla ja joka pitkään jatkuessaan tuhosi 'orjakansojen' kollektiivisiä voimavaroja?

Yleissivistykseen pitäisi kuulua sen asian tunteminen, että johtavat geenetikot ovat jo

parikymmentä vuotta sitten ihmisistä puhuessaan hylänneet rodun käsitteen. Se ei vastaa mitään objektiivisesti määriteltävissä olevaa kohdetta, ranskalainen tutkija Albert Jacquard sanoi Unescon symposiumissa vuonna 1981.

Voitaisiin ajatella, että paras tieteellinen tieto yhdessä natsi-Saksan karmean perinnön kanssa olisi lyönyt rasismien lattiaan, ts. että olisi syntynyt antirasistinen konsensus. Jos sitä oli, se on alkanut murentua Jacquardista ja hänen tavallaan ajattelevista huolimatta. Taas etsitään, vaikka ehkä aiempaa sofistikoitummin, ja ollaan löytävänä huonoja genejejä, jälleen kuvitellaan mutkikkaiden yksilöllisten ja sosiaalisten ilmiöiden perimmäisen selityksen piilevän aivo-materiaassa. Isakssonin & Jokisalon kirjalla sekä Jyri Puhakaisen kohuopuksella Persoonan kieltäjät on yhtymäkohtansa. Antirasisti ei voi nähdä tulevaisuutta kovin valoisana, ellei kehityksessä tapahdu käännettä.

Toivottavasti Isaksson & Jokisalo eivät ole keskittyneet niin tyystin aatehistoriaan, että he eivät voisi jatkaa tutkimuksiaan ja selvittää erityyppisten ja -asteisten rasististen näkemysten konkreettisia seurauksia eri yhteiskunnissa ja pitkällä aikavälillä. No voivathan jotkut toisetkin ryhtyä tähän urakkaan.

Jostakin syystä mielessäni on jopa paikoin Isakssonin & Jokisaloa lukiessani väikkynyt Albert Schweitzerin nimi. Hänen perusrasismistaan ei liene mitään epäilyjä, minkä suomalainenkin silminnäkijä, radioselostaja Martti silvennoinen, on vahvistanut. Silti Schweitzer teki Afrikan aboriginaaleil-

le hyvää. Vai tekikö? Onko se pelkkä myytti?

Kun mainitsen Schweitzerin puolusteleavassa mielessä, se voidaan tulkita omaksi piileväksi rasismiksi. Se on määritelmän mukaan piilevää, kos-

ka en sitä tunnista enkä tunnusta. Mutta miksi ihmeessä sitten puolustaudun sellaista syytöstä vastaan, jota kukaan ei ole esittänyt?

PERTTI HEMÄNUS

PEKKA ISAKSSON JA
JOUKO JOKISALO
KALLONMITTAAJIA JA
SKINEJA
RASISMIN AATEHISTORIA
LIKE-KUSTANNUS,
HELSINKI 1998
271 s.

OMAN ELÄMÄNSÄ HERROJA

Syntymäseudullani todettiin maaseudun vapaa-ajan palveluista, ettei siellä ollut muita huvituksia kuin baarin pajatso ja apteekkarin leski.

Huilajan esikoiskirjan syrjäkylästä puuttuu vielä se apteekkarin leskikin niinkuin muutkin naiset. On toki kylän ainoaa keskikaljakuppilaa miehittävän Veijon sydän syrjäjällään elävä äiti ja rivitaloon muuttanut nainen, joka on jättänyt Veijon. Enemmänkin naiset ovat kuvittelua ja muistoa. Ei edes juuri puheissa olevia.

On peräkammarin poikaa ja yksineläjää. Baari on heidän ainoa sosiaalinen tapahtumansa kerran vuodessa järjestettävien tanssien ohella. Kaljan, kalastuksen, kiljun ja ainaisen käyttörahan puutteen lisäksi ei päivittäisrutiineihin muuta kuulu. Miehet eivät välttämättä

ole elämän kolhimia, vaan kouluttamattomuuden ja työkyvyttömyyden synnyinsijoiheen juurruttamia miehiä, tietoyhteiskunnan ylijäämää.

Baarielämän puhemaailman kirjassa katkaisee kahden etelään muuttaneen miehen metsästykselle entisille kotisijoiheen – eivätkä pidot siitä parane. Eivät muutu alkoholikylläiseksi karnevaaliksi, aineet vain muuttuvat.

Ei niin surkeaa ihmistä, ett-eikö hänkin löytäisi vielä surkeampaa potkittavaa kuten käy ilmi, kun päivärahalla itse elävä asiakas kiroaa homoksi epäiltyä juoppoa ”meidän veronmaksajien rahoilla eläimestä”. Poissulkemisen logiikka on todellisuutta ruohonjuuritasoa matalammassa sosiaaliluokassa, jossa tapahtumattomuuden ainoa valo on alaku-

lo. Siinä harmaata väritetään harmaalla. Juoppojen ”baari-puhumisen perinnearkistosta” peräisin olevat kuluneet vitset eivät harmautta peitä.

Tässä elämänpiirissä Euro-Suomi on kaukaista kohinaa. Se kyllä ilmenee heille mahdollisuuksien puutteena. Sihen umpikujaan he ovat kotiutuneet. Ja pinnalta katsoen hyvin: kulutus on minimoitu ja priorisoitu palveluihin – olueen ja tupakkaan. Johonkin rajaan saakka he ovat kuitenkin oman elämänsä herroja.

SEPPO HELMINEN

JANNE HUILAJA
KOLMIJALKAINEN KETTU
JYVÄSKYLÄ: TAMMI,
1999
185 s.